

ЭРГОНІМЫ ГОРАДА МІНСКА НА БЕЛАРУСКАЙ МОВЕ

ERGONYMS OF THE CITY OF MINSK IN THE BELARUSIAN LANGUAGE

Д. М. Чаранкевіч

D.M. Charankevich

Беларускі дзяржаўны педагагічны ўніверсітэт імя Максіма Танка
(Мінск)

Навук. кір. – Н. П. Лобань, канд. філал. навук, дацэнт

У артыкуле разглядаюцца эргонімы – назвы дамоў, крам, гасцініц, кафэ, рэстаранаў, бараў, устаноў горада Мінска – на беларускай мове; вызначаюцца паняцці ўрбанонім, эргонім; падаюцца семантычныя тыпы беларускіх эргонімаў; акрэсліваецца значэнне беларускамоўных эргонімаў для культурнага гарадскога асяроддзя.

The article considers ergonomics – the names of houses, shops, hotels, cafes, restaurants, bars, institutions and others. the city of Minsk – in the Belarusian language; the concepts of an urbanonym, an ergonom are defined; semantic types of Belarusian ergonomics are given; the significance of Belarusian-language ergonomics for the cultural urban environment is outlined.

Ключавыя словы: урбанонім; эргонім; лексіка-семантычныя групы (семантычныя тыпы) эргонімаў; функцыя і значэнне эргонімаў.

Keywords: Urbanonym; ergonom; lexical-semantic groups (semantic types) of ergonomics; function and meaning of ergonomics.

Мова цесна ўзаемадзейнічае з усімі грамадскімі з’явамі і зменамі. У сувязі з гэтым узнікаюць новыя намінацыі прадметаў быту, прадуктаў харчавання, тэхнікі і г.д. Не з’яўляюцца выключэннем і назвы крам, бараў, рэстаранаў, кафэ і пад. Назва любой гарадской установы, як лічаць навукоўцы, павінна адпавядаць наступным якасцям: быць матываванай, лаканічнай і экспрэсіўнай.

У артыкуле звернем увагу на назвы кафэ, бараў, рэстаранаў, крам і іншых устаноў, якія бытуюць на беларускай мове і з’яўляюцца неад’емнай культурна-лінгвістычнай часткай горада Мінска.

Напачатку акрэслім некаторыя паняцці, непасрэдна звязаныя з тэмай даследавання. Вытлумачэння патрабуюць такія тэрміны, як *урбанонім* і *эргонім*.

Урбанонім (ад грэч. *urbanus* 'гарадскі' + *опута* 'імя') – разнавіднасць тапоніма, уласнае імя любога ўнутрыгарадскога аб’екта. Да ўрбанонімаў адносяцца назвы вуліц, плошчаў, завулкаў, кварталаў, мікрараёнаў, асобных дамоў, магазінаў, кафэ, рэстаранаў і г.д. Усю сістэму (сукупнасць) уласных імёнаў, што служаць для наймення ўнутрыгарадскіх аб’ектаў, называюць *урбананіміконам*. Навука, якая вывучае ўрбанонімы, атрымала назву *ўрбананімікі*. Таксама «*ўрбананімія* – 1) сукупнасць усіх назваў унутрыгарадскіх аб’ектаў, 2) раздзел тапаніміі» [2, с. 78–79].

Эргонімы, або ойкадамонімы (ад грэч. *erg* – 'праца, справа, твор' і *опута* – 'імя, назва') – найменні грамадскіх аб’яднанняў, прадпрыемстваў, арганізацый, якія ажыццяўляюць дзейнасць у разнастайных сферах жыцця соцыуму [2, с. 78–79]. Гэта назвы дамоў, крам, гасцініц, кафэ, устаноў і г.д. Тэрмін *эргонім* упершыню быў выкарыстаны Н.В. Падольскай у "Словаре русской ономастической терминологии" (1978) [4], а потым, пачынаючы з 80-х гг. XX ст., атрымаў шырокае распаўсюджанне пад уплывам працэсаў урбанізацыі, глабалізацыі і трансфармацыі гарадскога асяроддзя. Сёння ўрбанонімы – адзнака сучаснага

паўсядзённага жыцця мегаполісаў і адначасова адзінка гарадскога анамастыкона.

Эргонімы выконваюць дзве асноўныя функцыі: інфармацыйную і рэкламную, аднак некаторыя не нясуць у сабе ніякай інфармацыі, а выконваюць чыста сімвалічную або інфармацыйна-сімвалічную функцыю. На аснове лексіка-семантычнага аналізу сабранага матэрыялу з улікам матывацыйных прымет можна выдзеліць наступныя групы (семантычныя тыпы) эргонімаў на беларускай мове:

- эргонімы, якія ўвасабляюць сімволіку і нацыянальную адметнасць Беларусі і беларускай лексікі. Гэта пераважна назвы крам: “Бульбачка”, “Крыніца”, “Палессе”, “Пераможны”, “Прадвесне”, “Цудоўны смак”, “Кавалачак”, “Кумпячок”, “Родны кут”, “Смачны”, “Салодкі фальварак”, “Два Буслы”, “Крышталь”, “Калі ласка”, “Таямніца”, “Чаравічкі”, “Світанак”, “Добрыя падарункі”, “Насенне”, “Ласунак”, “Блакiт”, “Верас” (крама спецыяльнага адзення); інтэрнэт-крам: “Сонейка”, “Хатні Бровар”; рэстаранаў і эка-рэстаранаў: “Гасцінны Маёнтак”, “Шынок у Лявона”, “Раздолле”, “Камяніца” (рэстаран беларускай кухні); універсамаў: “Узвышша”, “Заходні”; гандлёвых цэнтраў і дамоў гандлю: “Кірмаш”, “Рамонак”; кафэ: “Дранікі вясковыя”; аптэк “Зялёная крама”; дастаўкі ежы: “Хутка і смачна”, “Беларуская Карчма”, “Жбан”;

- эргонімы, якія з’яўляюцца назвамі філіялаў прадпрыемстваў, што звязаныя з месцам вырабу прадукта: “Ашмянскі пачастунак”, “Пачастунак з Ваўкавыска”, “Ракаўскі бровар”;

- эргонімы, створаныя на аснове антрапонімаў (гэта пераважна назвы кафэ і рэстаранаў): рэстараны “Шынок у Лявона”, “Заслонаў”, “У Янкі”, “У Францыска”, “Стравінскі”, “Скарлет”; кафэ “Агінскі”;

- эргонімы, утвораныя шляхам транслітарацыі: рэстараны “Мерсі Баку”, “Magnat”, “Draniki”; крамы “Veska”, “Belarusachka”, “Voka”; кавярні “Kava і Kvetki”, “Kavka», “KeliH”, “LĚN”, “Kavjarnja”;

- эргонімы, матываваныя тапонімамі (геаграфічнымі найменнямі): кафэ “Ямайка”, “Стары Менск”, “Ля Менска”; салоны прыгажосці “Манхэтэн”, “Марсэль”, універсам “Палессе”;

- эргонімы, у аснове якіх ляжыць прыналежнасць да пэўнай нацыянальнай адзнакі: рэстаран “Літвіны”;

- эргонімы, якія ўказваюць на месца размяшчэння аб’екта: кафэ “Ля Кургана” (знаходзіцца каля Кургана Славы);

- эргонімы, у назве якіх выкарыстоўваюцца найменні жывёл: крамы “Зубраня”, “Буслік”, кафэ “Файны Ліс”;

- эргонімы, у аснове якіх ляжыць каламбур – гульня слоў: крама адзення “Мой модны кут” (параўн. з радкамі Якуба Коласа “Мой родны кут...”);

- эргонімы, матываваныя назвамі раслін: крамы “Бульбачка”, “Рамонак”, “Верас”, “Калінка”;

- эргонімы, якія ў сваёй структуры маюць іншамоўныя (запазычаныя) словы: крамы “ЭкаЕжа”, “ФанЕжа”;

- эргонімы, матываваныя славутымі назвамі твораў (вершы, песні, тэатральныя пастаноўкі), а таксама назвамі пэўнай гістарычнай эпохі: крама “Купалінка”, крама і кафэ “Спадчына”, крама “Родны Кут”, рэстаран “РэнеСанс”;

- эргонімы, за аснову якіх узяты намінацыі асобы ў сацыяльна-бытавым кантэксце: рэстараны “Магнат”, “У Гаспадыні”; салон “Прыгажуня”; кафэ “Памешчык”, “Госці”, “У Сяброў”; бар “Тры жаўнеры”; крама “Мілавіца”; крама мэблі “Пан Кухарскі”;

- эргонімы, утвораныя шляхам абрэвіяцыі: крамы “БелМаркет”, “БелАбутак”, “БелМёд”;

- эргонімы, што адлюстроўваюць асаблівасці беларускай графікі: бар “Ў”;

- эргонімы, якія суадносяцца з гістарычным кантэкстам і ў сваім складзе маюць пэўныя ўстарэлыя, даўнія словы або безэквівалентную лексіку: “Талака”, дзе *талака* – ‘сумесная праца, звычайна дабрачынная ў сваёй аснове’ (ад *сталкавацца, згаварыцца, прыйсці да нейкага толку*: талакой беларусы будаваліся, талакой жалі і касілі), *талака* – зборны назоўнік, *перан.* ‘група людзей’ (З клуба студэнты таксама выходзілі разам. Яны ішлі ўпоперак усёй вуліцы талакой і пелі знаёмую студэнцкую песню) [5]; “Ля Менска” і “Стары Менск”, дзе *Менск* – назва горада Мінска да 29 ліпеня 1939 года [3]; “Кірмаш”, дзе *кірмаш* – ‘продаж тавараў, які праводзіцца ў пэўную пару года ў вызначаным месцы і часта звязаны з выстаўкай’ (*Вясенні Лейпцыгскі кірмаш*); таксама – ‘вялікі святочны базар, звычайна з народным гулянням’ (*Зранку праз пераезд грукалі фурманкі з далёкіх сёл, кіруючыся ў мястэчка, на нядзельны кірмаш; ішлі пешыя, несучы, хто што мае, на продаж. Навуменка*); *перан. разм.* ‘пра шумнае, ажыўленае зборышча людзей’ (*Хлопцы не заўважылі, як з настаўніцкага пакоя ўвайшла ў клас і апынулася ў самым кірмашы іх выхавацелька. Брыль*); *уст.* ‘прастольнае свята пры царкве, касцёле, манастыры’ [1];

- эргонімы, матываваныя станоўчымі асацыяцыямі: крамы “Смачны”, “Хатні”, “Таямніца”; інтэрнэт-крама “Сонейка”;

- эргонімы з празрыстай (не метафарычнай) матывацыяй (у назве паведамляецца пра накірунак установы: адзенне, кандытарскія вырабы, мясныя вырабы, курыныя вырабы, абутак для дзяцей і г.д.): крамы “Мой модны кут”, “Салодкі пачастунак”, “Кумпячок”, “Залатое яйка”, “Чаравічкі”; кафэ “Дзіцячае кафэ”, “Мая кавярня”, “Панна Кава”, “Пан хмелю”; цырульня “Фарбы”; дастаўка ежы “Шпаркія вілкі”;

- эргонімы з двайной, складанай назвай: кафэ “Грай-кафэ”, “Селі-Паелі” і інш.

Прааналізаваны матэрыял сведчыць, што эргонімы выконваюць вялікую ролю ў нашым жыцці і маркетынгу. Эргонімы, якія ўзніклі на беларускамоўнай аснове, вылучаюцца на фоне іншых сваёй яркай стылістычнай афарбоўкай і запамінальнай семантыкай, бо ва ўмовах канкурэнцыі кожны жадае зрабіць свой брэнд, установу прыцягальнай (а значыць і запамінальнай) для людзей. Дзеля гэтага і з’яўляюцца новыя назвы, у тым ліку беларускія, якія выяўляюць не толькі інфармацыйную і рэкламную функцыі, а і з’яўляюцца часткай гарадской нацыянальнай прасторы, адлюстроўваюць культурныя і каштоўнасныя арыенціры жыхароў горада, актыўна ўдзельнічаюць у захаванні гістарычнай спадчыны і ў стварэнні культурнага аблічча горада Мінска.

Літаратура

1. Кірмаш [Электронны рэсурс] // skarnik: моўны скарб. – Рэжым доступу: <https://www.skarnik.by/tsbm/33190>. – Дата доступу: 10.04.2021.
2. Мезенко, А. М. Белорусская ономастика. Топонимия : учеб. пособие / А. М. Мезенко и [др.] ; под общ. ред. А. М. Мезенко. – Минск : Элайда, 2012. – 260 с.
3. Минск [Электронный ресурс] // Википедия: Свободная энциклопедия. – Режим доступа: <https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%9C%D0%B8%D0%BD%D1%81%D0%BA>. – Дата доступа: 10.04.2021.
4. Подольская, Н. В. Словарь русской ономастической терминологии / Отв. ред. А. В. Суперанская; рец. Х. Ф. Исхакова; Институт языкознания АН СССР. — 2-е изд., перераб. и доп. — М. : Наука, 1988. — 192 с.
5. Талака [Электронны рэсурс] // skarnik: моўны скарб. – Рэжым доступу: <https://www.skarnik.by/tsbm/82580>. – Дата доступу: 10.04.2021.